

De academische gemeenschap zal zich onder Rutte III moeten gaan verzetten tegen de onderschikking van de wetenschap aan de kenniseconomie. In het regeerakkoord is met betrekking tot het hoger onderwijs namelijk niet zozeer de hand van 'onderwijspartij' D66 te zien, maar met name die van voormalig VVD-Kamerlid Pieter Duisenberg, inmiddels voorzitter van universiteitskoepel VSNU.

Er komt geen extra geld voor de wetenschap. De sociale en geesteswetenschappen worden zelfs financieel gekort. En dat terwijl de Nederlandse overheid al ver onder de Europese OESO-norm zit wat betreft haar uitgaven aan de wetenschap. De uitgaven per student zijn de laatste jaren met ruim een kwart gedaald.

Het geld dat vrijkomt, gaat naar technische studies die al relatief goed gefinancierd zijn (maar nog altijd onder de OESO-norm) en naar door de overheid geïmplementeerde programma's. Het is de uitvoering van Duisenbergs program 'weg met de pretstudies'. Daarnaast houdt men vast aan de - onder meer door de VSNU zelf - verfoeide prestatieafspraken, nu 'kwaliteitsafspraken' genoemd. Kortom, de overheid verstevigt de controle op de wetenschap en onderwerpt haar verder aan economische doelmatigheid voor de korte termijn: kennis, kunde, kassa.

Het is een ontwikkeling die niet alleen in Nederland speelt, maar in grote delen van de westerse wereld, waaronder Trumps Verenigde Staten, Turkije en Hongarije: de wetenschap staat onder druk van vergaand marktdenken, staatsbemoeienis en populisme. De inefficiënte competitie om onderzoeksgelden en studenten; de constante (dreiging met) bezuinigingen; het openlijke dedain voor de geestes- en sociale wetenschappen, gaan uitstekend samen met populistische spookbeelden waarin publieke instituties gepolitiseerd worden en onderworpen aan de tucht van markt en het credo 'uit naam van het volk'.

Het is de vraag wat degenen die hietegen protest willen ondernemen te wachten zal staan. Naast dit nauwe rendementsdenken was een nog omstredener voorstel van Duisenberg zijn pleidooi voor een politiek onderzoek naar de politieke - lees: linkse - signatuur van wetenschappers. Demissionair minister Bussemaker (PvdA) reageerde hier afwijzend op, maar het is maar de vraag of haar opvolger (zeer als deze van VVD-huize zou zijn) dat ook zal doen. Het dreigement dat leraren in het middelbaar onderwijs binnenkort zullen worden gescreend op wat ze zoal in de media brengen, geeft niet veel hoop.

Kortzichtig rendementsdenken en staatscontrole staan haaks op de rol van de universiteit als een sleutel-instituut in een open, democratische samenleving. Een samenleving waar de universiteit niet langer een plek is waar hardop en onvoorwaardelijk kritisch kan worden nagedacht omdat zij onder toezicht staat van staat of markt (of een staat in dienst van de markt), is een in politiek en intellectueel opzicht gesloten samenleving. De universiteit is bij uitstek de plaats waar politieke, economische en ideologische elites geconfronteerd kunnen worden met goed onderbouwde maar kritische gezichtspunten, en dat is precies wat in het regeerakkoord verder wordt ondermijnd.

Dit regeerakkoord ondermijnt de universiteit als kritische vrijplaats

Rutte III onderwerpt universiteiten aan het dogma 'kennis, kunde, kassa'. Tot overmaat van ramp is de voorzitter van de universiteitskoepel, Pieter Duisenberg, van VVD-huize, constateren vier *academici*. Een petitie zet hun zorgen kracht bij.

Dit is de uitvoering van Duisenbergs program 'weg met de pretstudies'

Het rendementsdenken dat het regeerakkoord ademt is vooral dogma, zoals bijvoorbeeld de talloze inefficiënties in de marktgeïnspireerde wedloop om beurzen en studenten laten zien. Zelfs NWO is zich daar inmiddels van bewust en werkt aan manieren om de competitiedruk te verlagen, om te zorgen dat alle geld en energie die verspild worden aan het schrijven van aanvragen, beoordelingsprocedures, en alle andere bureaucratie die nodig is om een markt te onderhouden eindelijk weer in onderzoek geïnvesteerd kunnen worden.

Het is de logica van New Public Management die in het onderwijs, de rechterlijke macht, de zorg- en kunstsector, al tot zoveel kritiek heeft geleid, en waar tegen het basisonderwijs deze maand staakte. Deze logica zal echter nog worden versterkt als van oudsher kritische disciplines in de geestes- en sociale wetenschappen hun financiële middelen verder zien slinken. Dit is de ontwikkeling die in Hongarije (dreigende sluiting liberale Central European University) en Turkije (massaontslag wetenschappers) extreem is doorgevoerd, maar die ook in Nederland onder de vlag van een economische agenda onze eigen polderversie krijgt.

Aan de universiteiten is men daarom nu een actie aan het voorbereiden: tegen extreme werkdruk, tegen onderfinanciering, en vóór verdeling van financiële middelen door de universiteiten zelf. Dit is ook in het belang van de technische, fundamentele en medische wetenschappen, waar wetenschappelijke standaarden evenzeer door de Nederlandse 'kwaliteitsseizoen' worden ondermijnd.

De actie is gebaseerd op een verre van revolutionair begrip van wat een moderne universiteit zou moeten zijn. Het behoort tot de grondbeginselen van een moderne samenleving dat wetenschappelijke kennis en een open publieke sfeer een doel op zichzelf zijn in plaats van slechts een middel tot 'kassa'. In het regeerakkoord wordt dit grondbeginsel verder op het spel gezet. Het is hoog tijd hier het gevaar van in te zien en er gezamenlijk tegen in verzet te komen.

Petitie namens personeel universiteiten

Rens Bod, co-auteur van dit opiniestuk, is initiatiefnemer van de petitie 'Meer geld naar wetenschappelijk onderwijs'. Daarin tekenen inmiddels honderden werknemers van universiteiten protest aan tegen de aangekondigde bezuinigingen. Ze vinden ook dat de gelden die vrijkomen door afschaffing van de basisbeurs naar onderwijs en onderzoek moeten - zodat er bijvoorbeeld meer docenten aangesteld worden om de werkdruk te verlagen. Verder pleiten zij ervoor dat het geld gelijkjer verdeeld wordt, dus niet het meeste naar technische studies. Op 1 november houdt de Tweede Kamer een debat over de Onderwijsnota. Op petities.nl worden er - zeker nog tot die dag - handtekeningen verzameld.

Dr. Joost de Bloois is universitair docent *cultural analysis* (UvA). **Prof. dr. Rens Bod** is hoogleraar *digital humanities* (UvA). **Prof. dr. Yolande Jansen** is universitair hoofd-docent filosofie (UvA) en bijzonder hoogleraar humanisme voor de Socrates Stichting (VU). **Jan Overwijk** is promovendus in de sociale filosofie (UvA).

Palestijnse broederstrijd maakt eigen staat onmogelijk

De kans op verzoening tussen Fatah en Hamas is nihil, betoogt *Els van Diggele*. De tweestatenoplossing komt daarom neer op wensdenken.

Het interview door Floris van Straaten met VN-coördinator voor de Gazastrook Robert Piper in NRC ('*Velen onderschatten de mentale invloed die van isolament uitgaat*', 13/10), is een goed voorbeeld van wensdenken. De topdiplomaat zegt dat we zonder verzoening tussen Fatah en Hamas nergens komen. Een waarheid als een koe, maar hij vergeet erbij te vertellen dat hiervoor een wonder nodig is. De thema's die verzoening onmogelijk maken bleven onbesproken: de houding jegens Israël, de tunnels, de Qassambrigades. Hamas zal Israël niet erkennen, de strijd tegen de zionistische vijand en het graven van tunnels niet staken. Verder weet elk Palestijns kind dat de bijna 30.000 man sterke Qassambrigades van Hamas de baas zijn in de Gazastrook en geen macht zullen afstaan aan president Abbas. Dat Hamasleiders de veiligheidstroepen van Abbas - die allebei onderling vechten - zal laten terugkeren naar de Gazastrook is een illusie. Alle pogingen - twaalf tussen 2005 en 2016 - mislukten vanwege deze onderwerpen.

Toch denkt Piper dat het dit keer zal lukken vanwege recente „belangrijke veranderingen”. Het is waar: de situatie is buitenissiger, de machtsstrijd grimmiger. Maar Piper verwijst, net als de media, belangorganisaties en politici, liever naar de Israëlische bezetting en de blokkade en vergeet iets cruciaals: Palestijnse leiders hebben bezetting noch blokkade nodig - hoe gruwelijk ook - voor hun vete waarvan de gewone Palestijn al decennia de dupe is.

Volgens Piper gunden Fatah en Hamas elkaar het afgelopen decennium het licht in de ogen niet. Maar het is wel wat erger dan dat. Allereerst voert Hamas sinds de oprichting in januari 1988 een (gewapende) strijd tegen Fatah en is de PLO vijandig gezind. Verder liet dictator Abbas, die in het Westen doorgaat voor een soort Palestijnse Mandela, de levering van elektriciteit aan Gaza stilleggen, stopte hij de betaling van ambtenarensalarissen en weigert hij de rekeningen te betalen van zieke Gazanen die zijn behandeld in Israëlische ziekenhuizen. En de springstof van de raketten vanuit de Gazastrook is gericht tegen Israël, maar vooral ook tegen Abbas: tweederde van de Palestijnen eist zijn vertrek.

Zou Piper, die vorige week Den Haag bezocht, de Nederlandse regering en Kamerleden

Het is hoog tijd dat onze ogen opengaan en dat het Nederlandse wensdenken plaatsmaakt voor realiteitszin

hebben verteld dat de kans op verzoening in het licht van heden en verleden, nihil is: grootmoeft Al-Husseini, Yasser Arafat en Mahmoud Abbas zijn samen goed voor een eeuw machtsstrijd. Zou hij Sjoerd Sjoerdsma (D66), die de Palestijnse democratische rechtsstaat liever vandaag dan morgen wenst te erkennen, hebben gewezen op alle intimidatie en onderdrukking, en op de Palestijnse tweestatenoplossing?

Volgens Van Straaten wilde Piper Nederlandse politici doordringen van de humanitaire nood in Gaza „die de buitenwereld grotendeels heeft genegeerd”. Maar wat de buitenwereld - media, politici, belangorganisaties - werkelijk al jaren negeert is de ernstige aloude vete die, naast de Israëlische bezetting die al vijftig jaar duurt, een tweestatenoplossing onhaalbaar maakt. Als hij hier al op gewezen heeft, is het de vraag of dit is doorgedrongen. Onze obsessieve focus op de Israëlisch-Palestijnse schermutselingen, die wij hebben gepromoveerd tot de Moeder Aller Conflicten, heeft ons paradoxaal genoeg verblind en het zicht ontnomen op de beroerde situatie van de gewone Palestijn. Alsof het een interne Hollandse kwestie is, én nog 1993 (toen de Oslo-akkoorden werden ondertekend), staat in het kersverse regeerakkoord doodleuk dat we streven naar het „behoud en de verwezenlijking van de tweestatenoplossing”. Dit is een gepasseerd station.

De gewone Palestijn, die politieke hervormingen, vrijheid van meningsuiting, ongecensureerde kranten, goede ziekenhuizen, wegen, veiligheid, elektriciteit en bezien wil, weet al jaren dat zijn leiders hem dit niet zullen brengen. Geholpen door miljarden die Europa via de belastingbetaler in de regio pompt, steunen zij af op een Palestijnse tweestatenoplossing van twee geweldadige regimes die de mensenrechten van de eigen burgers schenden: de Palestijnse Autoriteit (Fatah) op de Westoever en Hamas in de Gazastrook.

Het is hoog tijd dat onze ogen opengaan en dat het Nederlandse wensdenken plaats maakt voor realiteitszin. Het komt de gewone Palestijn toe.

Zo niet, dan zal de Nederlandse belastingbetaler via Rutte III medeplichtig blijven aan de instandhouding van de Palestijnse malaise.

Els van Diggele is journalist, historica en auteur van het onlangs verschenen boek *We haten elkaar meer dan de Joden*, over de Palestijnse broederstrijd.

Een muurschildering in Gaza-Stad van Hamasleider sjeik Ahmed Yassin en Yasser Arafat, beiden overleden.

COLUMN

Louise O. Fresco

Kom met alternatieven voor dit regeerakkoord

Regeren is moeilijk, maar een regeerakkoord schrijven lijkt me nog een stuk lastiger. Je moet complexe zaken in begrijpelijke taal uiteenzetten, en de grote uitdagingen van deze tijd vangen in concrete voornemens. Je moet politici en journalisten in de beschermde Haagse werkplaats overtuigen, en tegelijk integer en deskundig overkomen, niet alleen bij Ingrid en Henk en Fatima en Hassan, maar ook bij professor drs. Pollewoop en ir. De Bruijn die zichzelf de enige autoriteiten achten voor de bijzin op pagina 31 onderaan. Vervolgens valt in dit land van 17 miljoen mensen iedereen over elkaar heen om te vertellen wat er ontbreekt en hoe belabberd de tekst geformuleerd is. Als je geluk hebt, worden al die maanden van inspanningen afgedaan met een paar trefwoorden (bakfiets, volkslied, groen). En het treurigste is dat als het tekstuele hoogstandje eindelijk voltooid is, weinigen er nog naar zullen kijken.

Eerlijk gezegd vind ik dat we goed met deze tekste kunnen leven, ondanks de onevenwichtigheid in gedetailleerde uitwerking en de soms merkwaardige keuzes (btw op groenten en fruit?! Daar kom ik nog op terug). Sterker nog, met name de inleiding bevat vele elementen die niet onmiddellijk in de prullenbak der vergetelheid moegen belanden. Het is dus de hoogste tijd voor de Brede Begeleidingscommissie Regeerakkoord. Dat die begeleidingscommissie in eerste aanleg voornamelijk uit NRC-lezers moet bestaan, behoeft hier voorlopig geen argument. Maar niet uit willekeurige lezers! Nee, een heuse meervoudige essayprijsvraag ligt ten grondslag aan de selectie van de beste kandidaten. Hieronder vindt u de vragen die elk naar waarheid en overtuiging beredeneerd moeten worden. Per vraag moet u zich beperken tot 400 woorden, een grafiek of een (duidelijke) tekening.

1 Visie: Bespreek de voor- en nadelen van het motto *Vertrouwen in de toekomst*. Als u een woord mocht vervangen, welk zou dat dan zijn (vertrouwen of toekomst) en wat is uw alternatieve dan?

2 Social media: Vindt u dat het kabinet een versie voor YouTube moet maken van de regeringsverklaring? Wie of wat zou centraal moeten staan in een tekenfilmje van 1 minuut? U kunt hierbij denken aan Garfield, Spinoza of Herman Brusselmanns. Wat is uw advies voor de komende aflevering van Arjen Lubach (getiteld *Make the Netherlands Normal Again*)?

3 Duurzaamheid: de regeringsverklaring stelt nogal makkelijk klimaat en duurzaamheid op een lijn. Men lijkt nog niet te beseffen dat klimaatbeleid onverwachte neveneffecten op duurzaamheid kan hebben (windmolens leiden mogelijk tot meer sterfte onder vogels en vleermuizen). Hoe moet het kabinet duurzaamheid tot uitgangspunt nemen in de eigen bedrijfsvoering: elektrische dienstauto's, papierloos werken, vergaderen per Skype, dienstkleding van gerecyclede katoen?

4 Digitalisering: iedere regeringsverklaring moet zowel tijdloos zijn als vernieuwend. Vindt u dat deze verklaring voldoende bij de tijd is? Welke suggesties hebt u om het kabinet voldoende gebruik te laten maken van kunstmatige intelligentie en *big data* bij toekomstige besluiten? Kan een minister ongemerkt vervangen worden door een robot? Luk dat ook met hele kabinet? Of vindt u dat de intuïtie en ervaring van bewindslieden doorslaggevend zijn? Zo ja, hebt u daar bewijzen voor?

5 Cultuur: welke klassieke roman zou u als noodzakelijke literatuur aanbevelen als onderbouwing van de regeringsverklaring? Denk u daarbij eerder aan Couperus (*De boeken der kleine zielen*) of aan Dostojevski (*Aantekeningen uit het ondergrondse*)? Bied indien nodig een leeswijzer voor de belangrijkste passages. Raadt u het kabinet aan om op vrijdagochtend naast het Wilhelmus een ander lied aan te heffen? Moet museum- en theaterbezoek ook verplicht worden voor ministers?

Louise O. Fresco is voorzitter van de Raad van Bestuur Wageningen U&R en schrijfster.